

Briuselis, 2016 05 19
COM(2016) 265 final

**KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Ataskaita apie ES pagrindinių teisių chartijos taikymą 2015 m.

{SWD(2016) 158 final}

1. Įžanga

2015 m. ES susidūrė su daug įvairių problemų, grėsmių saugumui, nematytu pabėgėlių ir migrantų antplūdžiu, išaugusiu populizmu ir ksenofobija. Tai buvo ES vertybių ir solidarumo išbandymas. Susidūrus su tokiomis problemomis ypač svarbu išsaugoti bendras Europos vertybes: demokratiją, pagrindines teises ir teisinės valstybės principus.

2009 m. įsigaliojo Pagrindinių teisių chartija. Ji tapo svarbiu atskaitos tašku Europos¹ ir nacionaliniams teismams. Europos Komisija skatina jos laikytis vykdant visus ES veiksmus ir tam glaudžiai bendradarbiauja su nacionalinėmis, Europos ir tarptautinėmis organizacijomis.

Šioje šeštojoje metinėje ataskaitoje apžvelgiama, kaip ES ir valstybės narės taikė Chartiją 2015 m. Pagrindiniame skyriuje pristatomas 2015 m. metinis pagrindinių teisių kolokviumas, kurio tema: „Tolerancija ir pagarba. Antisemitinės ir antimusulmoniškos neapykantos prevencija ir kova su ja Europoje“.

2016 m. pagrindinių teisių kolokviumo tema bus „Žiniasklaidos pliuralizmas ir demokratija“. Kolokviume bus aptariami žiniasklaidos pliuralizmo ir demokratijos ryšiai kintančioje žiniasklaidos aplinkoje, kurios požymiai – stiprėjanti žiniasklaidos priemonių konvergencija ir skaitmeninės bendrosios rinkos plėtra. Bus nagrinėjama daug žiniasklaidos pliuralizmo aspektų, nuo žiniasklaidos nepriklausomumo ir jos reglamentavimo iki žodžio laisvės ir žurnalistų laisvės klausimų. Prieš kolokviumą vyks konsultacijos su pilietine visuomene ir suinteresuotaisiais subjektais.

2. Kaip Chartiją taiko ES ir jos narės?

2.1. Chartijos integravimas ir geresnis reglamentavimas

Teisėkūros proceso metu būtina sistemingai tikrinti, kad būtų užtikrinama teisės aktų projektų atitiktis chartijai. Komisijos **geresnio reglamentavimo darbotvarkėje**² peržiūrėtos esamos gairės, kaip geriau atlikti teisės aktų ir politikos strategijų poveikio vertinimą. Geresniu reglamentavimu siekiama skatinti sprendimų priėmimo skaidrumą ES ir gerinti teisės aktų kokybę. Į geresnio reglamentavimo priemonių rinkinį³ įtrauktas pagrindinių teisių kontrolinis sąrašas, kurį Komisija turi naudoti atlikdama vertinimus. 2015 m. Komisija surengė mokymus konkreitiems departamentams siekdama užtikrinti, kad pareigūnai žinotų, kaip politikoje ir teisėkūroje taikyti pagrindinėmis teisėmis pagrįstą požiūrį.

¹ Bendrasis Teismas, Tarnautojų teismas ir Teisingumo Teismas (ESTT).

² „Geresnis reglamentavimas – geresni rezultatai. ES darbotvarkė“, COM(2015) 215 final, 2015 5 19.

³ http://ec.europa.eu/smart-regulation/guidelines/toc_tool_en.htm. Žr. 24 priemonę „Pagrindinės teisės ir žmogaus teisės“, p. 176.

2015 m. rugsėjo mėn. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl pagrindinių teisių padėties Europos Sąjungoje 2013–2014 m⁴. Joje išreikštas susirūpinimas dėl pagrindinių teisių padėties kai kuriose atskirose valstybėse narėse ir paraginta sukurti teisinės valstybės stebėsenos sistemą. 2015 m. birželio mėn. Taryba priėmė Išvadas dėl chartijos taikymo 2014 m⁵.

2.2. Chartijos integravimas į teisėkūros ir politinius veiksmus

ES institucijos privalo užtikrinti, kad visi jų veiksmai atitiktų Chartiją. Šią atitiktį tikrina Teisingumo Teismas (ESTT). 2015 m. Komisija ir toliau vykdė sisteminius jos teisės aktų ir politikos strategijų atitikties patikrinimus. Be to, ji aktyviai dalyvavo teisėkūros projektuose, kuriais skatinamos pagrindinės teisės.

2015 m. gruodžio mėn. Parlamentas ir Taryba sutarė dėl duomenų apsaugos reformos dokumentų rinkinio⁶. Jis būtinas siekiant apsaugoti pagrindines teises į privatumą ir asmens duomenų apsaugą (Chartijos 7 ir 8 straipsniai), be to, tai esminis **skaitmeninės bendrosios rinkos** kūrimo elementas. Rinkinį sudaro Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas⁷ ir Duomenų apsaugos direktyva, skirta policijai ir baudžiamosios teisenos institucijoms⁸. Direktyva pakeis šiuo metu galiojančius teisės aktus ir bus pradėta taikyti 2018 m. pradžioje.

2015 m. Parlamentas ir Taryba sutarė dėl direktyvų dėl **nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme**⁹ ir dėl **procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kalinamiems vaikams**¹⁰. Jomis bus skatinamos pagrindinės teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą ir į nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą (Chartijos 47 ir 48 straipsniai). 2015 m. lapkričio mėn. įsigaliojo **Direktyva dėl aukų teisių**¹¹. Joje nustatytos privalomosios nusikaltimų aukų teisės, be kita ko, teisė būti pripažįstamiems aukomis ir teisė į tai, kad

⁴ 2014/2254(INI), galima rasti adresu: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2015-0286&language=LT&ring=A8-2015-0230>.

⁵ 2015 m. birželio 23 d. Tarybos posėdžio rezultatai (10228/15), p. 17.

⁶ Žr. Europos Komisijos pranešimą spaudai „Susitarimu dėl Komisijos ES duomenų apsaugos reformos bus sutvirtinta bendroji skaitmeninė rinka“: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6321_lt.htm.

⁷ Pasiūlymas dėl reglamento dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), COM(2012) 11 *final*, 2012 1 25.

⁸ Pasiūlymas dėl direktyvos dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, nustatymo ar traukimo baudžiamojon atsakomybėn už jas arba baudžiamųjų sankcijų vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, COM(2012) 10 *final*, 2012 1 25.

⁹ Pasiūlymas dėl Direktyvos, kuria siekiama užtikrinti tam tikrus nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme elementus, COM(2013) 821 *final*, 2013 11 27.

¹⁰ Pasiūlymas dėl Direktyvos dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams, COM(2013) 822 *final*, 2013 11 27.

¹¹ 2012 m. spalio 25 d. Direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OL L 315, 2012 10 25, p. 57.

su jomis visuomet būtų elgiamasi pagarbiai, jautriai individualiai, profesionaliai ir jų nediskriminuojant.

Be to, buvo priimta Direktyva dėl koordinavimo ir bendradarbiavimo priemonių, skirtų Sąjungos piliečių konsulinei apsaugai trečiosiose šalyse palengvinti¹². Direktyvoje, be kita ko, išaiškinama, kaip ir kada trečiųjų šalių piliečiai, kurie yra ES piliečių šeimos nariai, gali gauti apsaugą, siekiant veiksmingai užtikrinti teisę į konsulinę apsaugą ir teisę į privatų ir šeimos gyvenimą, kurios įtvirtintos Chartijos 7 straipsnyje.

2015 m. gegužės mėn. Komisija pristatė **Europos migracijos darbotvarkę**,¹³¹⁴ kurioje nustatytos skubios geresnio migracijos valdymo ES lygmeniu priemonės. Joje siūloma plėtoti Komisijos Pirmininko J.-C. Junckerio pasiūlytas politines gaires, grindžiamas keturiais išsamiais ramsčiais:

1. mažinti neteisėtos migracijos motyvaciją;
2. valdyti sienas – gelbėti žmonių gyvybes ir užtikrinti išorės sienų saugumą;
3. atlikti Europos pareigą teikti apsaugą vykdant griežtą bendrą prieglobsčio politiką ir
4. parengti naują teisėtos migracijos politikos strategiją.

Ypač atsižvelgta į skubius veiksmus, siekiant užkirsti kelią žūtims jūroje. Tai aprėpia ES masto perkėlimo į visas valstybes programą, kuria siūloma 20 000 vietų perkeltiesiems asmenims, kuriems akivaizdžiai reikia tarptautinės apsaugos Europoje¹⁵, ir visai neseniai pateiktą pasiūlymą dėl kartu su Turkija vykdomos savanoriškos pabėgėlių priėmimo programos¹⁶.

Pasiūlytos politinės iniciatyvos yra tiesiogiai susijusios su pagrindinių teisių gynimu ir skatinimu. Pavyzdžiui, Komisija paskelbė **Grąžinimo vadovą**¹⁷, kuris parengtas pagal 2015 m. rugsėjo mėn. **ES veiksmų grąžinimo srityje planą**¹⁸. Vadove pateikiamos gairės nacionalinėms institucijoms, be kita

¹²Tarybos direktyva 2015/637/ES dėl koordinavimo ir bendradarbiavimo priemonių, skirtų neatstovaujamų Sąjungos piliečių konsulinei apsaugai trečiosiose šalyse palengvinti ir kuria panaikinamas Sprendimas 95/553/EB, OL L 106, 2015 4 20, p. 1.

¹³ Europos migracijos darbotvarkė, COM(2015) 240 *final*, 2015 5 13.

¹⁴ Ši ataskaita aprėpia svarbiausius 2015 m. įvykius. Bendros pažangos įgyvendinant Europos migracijos darbotvarkę apžvalgą ir naujausius pasiūlymus galima rasti interneto svetainėje http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/index_en.htm Informacinę faktų suvestinę galima rasti http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/index_en.htm

¹⁵ Komisijos rekomendacija dėl Perkėlimo į ES programos (C(2015) 3560 *final*, 2015 6 8.

¹⁶ Komisijos rekomendacija dėl kartu su Turkija vykdomos savanoriškos pabėgėlių priėmimo programos (2015 m. gruodžio 15 d. C(2015) 9490, 2015 12 15.

¹⁷ Komisijos rekomendacija, kuria nustatomas su grąžinimu susijusias užduotis vykdančioms valstybių narių kompetentingoms institucijoms skirtas bendras „Grąžinimo vadovas“, C(2015) 6250 *final*, 2015 10 1.

¹⁸ ES veiksmų grąžinimo srityje planas, COM (2015) 453 *final*, 2015 9 9.

ko ir dėl to, kaip užtikrinti, kad vykdant visas grąžinimo operacijas, ypač nelydimų vaikų, būtų visapusiškai laikomasi pagrindinių teisių.

Kaip vieną iš skubių pagalbos pirmosioms su migrantų antplūdžiu susiduriančioms ir neproporcingą migracijos spaudimą prie ES išorės sienų patiriančioms valstybėms narėms veiksmų Komisija pasiūlė kurti **migrantų antplūdžio valdymo centrus**. Migrantų antplūdžio valdymo centrai leistų valstybėms narėms lengviau užtikrinti pagrindinių teisių apsaugą praktikoje, jei bendromis pastangomis pavyktų užtikrinti pakankamus išteklius ir darbuotojų skaičių. Nuo 2015 m. spalio mėn. vykusio Vakarų Balkanų šalių vadovų susitikimo Komisija atidžiai stebi situaciją palei visą Vakarų Balkanų maršrutą. Valstybių vadovų pareiškime Graikija ir Vakarų Balkanų šalys įsipareigojo didinti savo priėmimo pajėgumus, kad būtų galima užtikrinti geresnį ir lengviau numatomą migracijos srautų valdymą. Komisija šiam tikslui skyrė ir skubiosios, ir humanitarinės pagalbos lėšų.

2015 m. gruodžio mėn. pasiūlymas dėl **Reglamento, kuriuo įsteigiama Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra** (toliau – Agentūra)¹⁹ taip pat svarbus pagrindinių teisių apsaugai. Jame numatoma priimti elgesio kodeksą, taikomą visoms Agentūros koordinuojamoms sienų kontrolės operacijoms, ir grąžinimo veiksmų elgesio kodeksą. Pagrindinių teisių pareigūnas stebi, kaip Agentūroje saugomos pagrindinės teisės, o skundų teikimo mechanizmas leis reaguoti į pagrindinių teisių pažeidimus vykdant operatyvinę veiklą. Bet kokio pagrindinių teisių ar tarptautinės apsaugos įsipareigojimų pažeidimo atveju gali būti sustabdomos arba nutraukiamos bendros operacijos arba skubios pasienio pagalbos operacijos. Agentūra turi sukurti pagrindinių teisių strategiją, ypač atsižvelgdama į vaikus, prekybos žmonėmis aukas, žmones, kuriems reikia medicininės pagalbos arba tarptautinės apsaugos, nelaimės jūroje ištiktus asmenis ir kitus, atsidūrusius sunkioje padėtyje. Agentūros sienų apsaugos pajėgoms skirtas bendras pagrindinis mokymo planas turėtų padėti laikytis Chartijos.

Visapusiškas pagrindinių teisių laikymasis yra vienas iš penkių **Europos saugumo darbotvarkės**²⁰ pagrindinių principų. Joje pabrėžiama, kad saugumas ir pagarba pagrindinėms teisėms yra ne prieštaringi, o vienas kitą papildantys politikos tikslai. Saugumo užtikrinimas yra esminė, būtina pagrindinių teisių apsaugos ir laisvo naudojimosi jomis prielaida. Be to, visomis saugumo priemonėmis būtina gerbti pagrindines teises ir teisinę valstybę ir laikytis būtinumo, proporcingumo ir teisėtumo principų, užtikrinant tinkamas atskaitomumo ir teisių gynimo teisme garantijas. Komisijos pasiūlymuose dėl kovos su terorizmu, pateiktuose po 2015 m. lapkričio mėn. Paryžiaus išpuolių,

¹⁹ Reglamento dėl Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų, kuriuo panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 2007/2004, Reglamentas (EB) Nr. 863/2007 ir Tarybos sprendimas 2005/267/EB, pasiūlymas, COM(2015) 671 *final*, 2015 12 15.

²⁰ Europos saugumo darbotvarkė, COM(2015) 185 *final*, 2015 4 28.

laikomasi šio požiūrio. Siūlomoje **Kovos su terorizmu direktyvoje**²¹ pabrėžiama, kaip svarbu gerbti pagrindines teises, perkeltiant baudžiamosios teisės nuostatas į nacionalinę teisę. Ja saugomos aukų ir potencialių aukų pagrindinės teisės. Ja kriminalizuojami parengiamieji veiksmai, pavyzdžiui, mokymasis ir keliavimas į užsienį terorizmo tikslais, pagalba ar bendrininkavimas teroristinės veiklos srityje, tokios veiklos kurstymas ar kėsinimasis ją vykdyti ir teroristų finansavimas. Ja taip pat siekiama užtikrinti, kad bet kokie įtariamųjų ir kaltinamųjų pagrindinių teisių ribojimai neviršytų būtinausių ribų, tuo būdu laikantis teisėtumo ir nusikalstamos veikos bei bausmės proporcingumo principų (Chartijos 49 straipsnis).

Pagrindinių teisių svarbą saugumo veiksmuose rodo dėmesys prevencijai kovos su terorizmu politikos priemonėse. ES atsakas į ekstremizmą negali lemti kokios nors grupės ar bendruomenės stigmatizavimo; priešingai, būtina remtis bendromis Europos vertybėmis – tolerancija, įvairovė ir tarpusavio pagarba. Saugumo darbotvarke siekiama **šalinti gilumines ekstremizmo priežastis** pasitelkus švietimą, jaunimo dalyvavimą, tarpreliginį ir tarpkultūrinį dialogą, užimtumą ir socialinę įtrauktį. Ja pabrėžiama, kaip svarbu kovoti su diskriminacija, rasizmu ir ksenofobija, ir išryškinami pagrindiniai šios srities ES veiksmai.

Tai išreikšta ir Deklaracijoje dėl pilietiškumo ir bendrų laisvės, tolerancijos ir nediskriminavimo vertybių skatinimo pasitelkiant švietimą (Paryžiaus deklaracijoje)²², priimtoje kovo 17 d. Paryžiuje po neformalaus ES švietimo ministrų susitikimo, kurioje pateikiamos rekomendacijos dėl svarbaus švietimo vaidmens skatinant pagrindines vertybes, tokias, kaip aktyvus pilietiškumas, tarpusavio pagarba, įvairovė, lygybė ir socialinė įtrauktis, ir užkertant kelią smurtiniam ekstremizmui. Toliau vykdydamos Paryžiaus deklaraciją, Komisija ir valstybės narės susitarė dėl naujų ES lygmens bendradarbiavimo prioritetų iki 2020 m.²³

Galiausiai 2015 m. spalio 19 d. Komisija surengė aukšto lygio ministrų konferenciją dėl atsako radikalėjimui baudžiamosios teisenos priemonėmis, kurioje buvo keičiamasi patirtimi apie radikalėjimo prevenciją kalėjimuose ir užsienio kovotojams bei grįžusiems iš užsienio kovotojams skirtas reabilitacijos programas. Bendras valstybių narių įsipareigojimas imtis veiksmų šioje srityje buvo 2015 m. lapkričio 20 d. patvirtintas Tarybos išvadomis dėl baudžiamosios teisenos atsako į terorizmą ir smurtinį ekstremizmą skatinantį radikalėjimą stiprinimo²⁴.

²¹ Direktyvos dėl kovos su terorizmu ir pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu pasiūlymas, COM(2015) 625 *final*, 2015 12 2.

²² http://ec.europa.eu/education/news/2015/documents/citizenship-education-declaration_en.pdf

²³ 2015 m. Tarybos ir Komisijos Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos („ET 2020“) įgyvendinimo bendroje ataskaitoje, kurią galima rasti [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52015XG1215\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52015XG1215(02))

²⁴ http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/20-conclusions-radicalisation/?utm_source=dsms-

2.3. Chartijos integravimas į tarptautinius susitarimus ir nuoseklumo žmogaus teisių srityje užtikrinimas

Išorės veiksmuose ES vadovaujasi Europos Sąjungos Sutarties 21 straipsniu.

Atsakydama į 2015 m. balandžio mėn. bendrą komunikatą „Svarbiausias ES rūpestis – užtikrinti žmogaus teises“²⁵, Taryba liepos mėn. priėmė naują **ES veiksmų planą žmogaus teisių ir demokratijos srityje 2015–2019 m. laikotarpiui**. Jame išvardyta daugiau nei 100 su žmogaus teisėmis ir demokratija susijusių veiksmų pagal 34 temas²⁶. Vykdamas 21 straipsnį, veiksmų planu įgyvendinami ES strateginės programos žmogaus teisių ir demokratijos srityje²⁷ įsipareigojimai ir suteikiama svarumo visų ES institucijų ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimui bei gerinamas žmogaus teisių nuostatų integravimas į visas ES išorės politikos priemones. Tarp numatomų veiksmų yra žmogaus teisių problemų sprendimas atliekant politikos priemonių, galinčių daryti didelį poveikį ES nepriklausančioms šalims, poveikio vertinimą. Veiksmų plane išdėstyti veiksmai, susiję su Komisijos darbu dėl vidaus atitikties pagrindinėms teisėms, visų pirma teisei į privatumą, esant masinio stebėjimo rizikai, teismų reformai, vaikų teisėms, lyčių lygybei, kovai su rasizmu ir ksenofobija, migracijai ir kovai su terorizmu.

2015 m. spalio mėn. Komisijos strategijoje „**Prekyba visiems**“ nustatyti veiksmai, kuriais siekiama užtikrinti pagarbą pagrindinėms teisėms ES ir ES nepriklausančiose šalyse²⁸. Joje nustatyta teisė imtis reguliavimo priemonių ir atlikti prekybos politikos bei susitarimų poveikio pagrindinėms ir žmogaus teisėms vertinimą? Joje prekybos politika siejama su žmogaus teisių stiprinimu ES nepriklausančiose valstybėse, visų pirma kovojant su vaikų darbu, prievartiniu kalinių darbu ir prievartiniu darbu dėl prekybos žmonėmis ir žemių grobimo. Žmogaus teisių klausimai vis dažniau įtraukiami į ES dvišalius prekybos susitarimus ir į ES eksporto kontrolės politiką.

2015 m. rugsėjo mėn. Komisija užbaigė derybas dėl **ES ir JAV bendrojo susitarimo dėl duomenų apsaugos**. Juo bus užtikrinamos duomenų apsaugos garantijos perduodant bet kokius asmens duomenis tarp ES ir JAV, vykdamas bet kokią policijos ar teismų bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose. Pagal šį susitarimą, ES piliečiai, nesantys JAV gyventojais, galės kreiptis į JAV teismus, jei jų asmens duomenys bus perduoti JAV teisėsaugos institucijoms ir šie duomenys bus netinkamai arba

auto&utm_medium=email&utm_campaign=Conclusions%20of%20the%20Council%20of%20the%20European%20Union%20and%20of%20the%20Member%20States%20meeting%20within%20the%20Council%20on%20enhancing%20the%20criminal%20justice%20response%20to%20radicalisation%20leading%20to%20terrorism%20and%20violent%20extremism

²⁵ JOIN (2015) 16 *final*, 28/04.

²⁶ <http://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2015/07/20-fac-human-rights/>.

²⁷ 2012 m. birželio 25 d. Tarybos dokumentas, ST 11855/12.

²⁸ Prekyba visiems. Atsakingesnės prekybos ir investicijų politikos kūrimas, 2015 10 14, COM(2015) 497 *final*.

neteisėtai tvarkomi²⁹. Susitarimu smarkiai pagerinama padėtis, susijusi su teisiniu žalos atlyginimu JAV.

2015 m. rugpjūčio mėn. ES pirmą kartą nuo tada, kai ES pradėta įgyvendinti JT neįgaliųjų teisių konvencija (UNCPRD)³⁰, surengė dialogą su JT neįgaliųjų teisių komitetu. ES atstovavo Komisija, konvencijoje numatyta ES atstovė. Susijęs UNCPRD komitetas 2015 m. patvirtino baigiamąsias pastabas, o Komisija patvirtino įsipareigojimą jas įgyvendinti.

2015 m. liepos mėn. Komisija kaip geresnio reglamentavimo priemonę **priėmė Žmogaus teisių poveikio su prekyba susijusio poveikio vertinimui analizės gaires**³¹. Jos padės palengvinti prekybos politikos iniciatyvų poveikio žmogaus teisėms ES ir šalyse partnerėse analizę. Geresnio reglamentavimo darbotvarkėje numatytas ir bendro išorės aspekto pasiūlymų poveikio žmogaus teisėms vertinimas.

2.4. Teisingumo Teismas tikrina ES institucijas

Schrems byloje³² ESTT nustatė, kad Komisijos 2000 sprendimas dėl „saugaus uosto“ sistemos taikymo³³ negalioja. Tai buvo sprendimas dėl tinkamumo pagal Duomenų apsaugos direktyvos³⁴ 25 straipsnio 6 dalį. Juo buvo suteiktas leidimas perduoti asmens duomenis į ES nepriklausančią šalį, šiuo atveju – JAV. Juo nustatyta, kad vidaus teisės arba JAV tarptautinių įsipareigojimų požiūriu apsaugos lygis yra patenkinamas. Asmens duomenų perdavimas iš bendrovės „Facebook“ filialo Airijoje į JAV serverius, kuriam duotas leidimas pagal sprendimą dėl tinkamumo, buvo nagrinėjamas Airijos teisme, visų pirma dėl JAV žvalgybos institucijų 2013 m. pateiktos informacijos apie masinę gyventojų stebėseną.

Teismas nusprendė, kad sprendimas dėl tinkamumo buvo grindžiamas Komisijos išvada, kad susijusioje ES nepriklausančioje šalyje yra duomenų apsaugos lygis, kuris nebūtinai tapatus dėl Direktyvos ES užtikrinamam lygiui, bet „iš esmės tolygus“, aiškinant pagal Chartiją. Teismas nusprendė, kad 2000 m. priimant "saugaus uosto" sprendimą Komisija neturėjo pakankamai duomenų

²⁹ Šios teisės bus suteikiamos ES piliečiams pagal 2015 m. JAV teisminės gynybos aktą (H.R. 1428), priimtą 2016 m. vasario 24 d. ir turintį įsigalioti praėjus nuo to laiko 90 dienų. Teisės gali būti suteikiamos bet kurios valstybės piliečiams, remiantis minėtame akte apibrėžtais kriterijais.

³⁰ Komitetas reguliariai rengia dialogus su Konvencijos šalimis, remdamasis kas kelerius metus pateikiamomis nacionalinėmis (arba ES) ataskaitomis. • Europos Komisija pirmą ES ataskaitą pateikė 2014 m. Žr. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/232/64/PDF/G1423264.pdf?OpenElement> ES turėtų pateikti kitą bendrą antrą ir trečią reguliarią ataskaitą 2021 m.

³¹ <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1344>.

³² C-362/14.

³³ 2000 m. liepos 26 d. Komisijos sprendimas dėl Direktyvos 95/46/EB dėl "saugaus uosto" privatumo principu užtikrinamos apsaugos tinkamumo ir susijusių JAV prekybos departamento pateiktų dažnai užduodamų klausimų.

³⁴ 1995 m. spalio 24 d. Direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, OL L 281, 1995 11 23, p. 31.

apie JAV valstybės institucijų prieigos prie pagal sprendimą perduotų duomenų ribas ir apie tai, ar teisinė apsauga nuo tokio kišimosi veiksminga. Teismas nutarė, kad reglamentavimas, leidžiantis valstybės institucijoms besąlygiškai susipažinti su elektroninės komunikacijos turiniu, turi būti laikomas keliančiu pavojų pagrindinės teisės į privatų gyvenimą esmei. Teismo sprendimas suteikė papildomų argumentų Komisijos požiūriui nuo 2013 m. lapkričio mėn. peržiūrint susitarimus dėl "saugaus uosto": Komisija siekia užtikrinti duomenų apsaugą, kurios reikalauja ES teisės aktai. 2015 m. lapkričio mėn. Komisija, atsižvelgdama į Sprendimą *Schrems*, paskelbė duomenų perdavimo galimybių vadovą³⁵ ir nustatė alternatyvias asmens duomenų perdavimo į JAV sistemas, kol bus sukurta nauja sistema³⁶.

2.5. Europos žmogaus teisių konvencija

Komisija ir toliau tvirtai siekia ES prisijungimo prie Konvencijos. Tai padės sustiprinti pagrindines vertybes, pagerins ES teisės aktų veiksmingumą ir išplėtos pagrindinių teisių apsaugos nuoseklumą Europoje. 2014 m. gruodžio mėn. Teisingumo Teismo nuomonė, kurioje Teismas paskelbė 2013 m. Stojimo susitarimo projekto nesuderinamumą su Sutartimis, iškėlė sudėtingų teisinių ir politinių klausimų. Po apmąstymų laikotarpio, per kurį Komisija išnagrinėjo geriausią veikimo būdą, Komisija, veikdama kaip ES derybininkė, konsultuojasi su specialiu Tarybos įsteigtu komitetu dėl konkrečių Teisingumo Teismo nuomonėje paminėtų įvairių problemų sprendimo būdų.

3. Kaip Chartiją taiko valstybės narės ir jų subjektai?

Komisija, tikrinama Teisingumo Teismo, prižiūri valstybių narių atitiktį Chartijai įgyvendinant ES teisės aktus. Esant pažeidimui, ji gali pradėti pažeidimo nagrinėjimo procedūrą. Valstybių narių teismai taip pat taiko Chartiją, siekdami užtikrinti valstybių narių atitiktį pagrindinėms teisėms. Kai valstybės narės teismui kyla abejonių dėl Chartijos taikymo arba dėl tikslaus jos nuostatų aiškinimo, jis gali – o jei tai nacionalinis paskutinės instancijos teismas, privalo, – pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Tai padeda plėtoti su Chartija susijusių teismų praktiką ir sustiprina ją taikančių nacionalinių teismų vaidmenį. 2015 m. valstybių narių teismai 36 kartus kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo³⁷.

3.1. Pažeidimų nagrinėjimo procedūros

³⁵ COM(2015) 566 *final*.

³⁶ 2016 m. vasario 2 d. Europos Komisija ir JAV susitarė dėl naujos transatlantinių duomenų srautų sistemos – ES ir JAV „privatumo skydo“. 2016 m. vasario 29 d. Komisija pateikė sprendimo dėl tinkamumo projektą, atsižvelgdama į M. Schrems bylos nuosprendyje pateiktus reikalavimus.

³⁷ 2011 m. Teisingumo Teismui pateikti 27 prašymai dėl Chartijos, 2012 ir 2013 m. – 41, 2014 m. – 43. Žr. Komisijos tarnybų darbinio dokumento II priedą „2014 m. pateiktų prejudicinių sprendimų, kuriuose pateikiama nuoroda į Chartiją, apžvalga“.

Kadangi Chartija valstybėms narėms taikoma tik joms įgyvendinant Sąjungos teisę, su Chartija susijusias pažeidimo nagrinėjimo procedūras galima inicijuoti tik kai nustatomas pakankamas ryšys su ES teise, siejamas su Chartijos taikymu.

Toks 2015 m. pažeidimų nagrinėjimo procedūros pavyzdys susijęs su **teisės į teisingą bylos nagrinėjimą užtikrinimu įgyvendinant Prieglobsčio procedūrų direktyvą**.

Toliau taikydama antrą Europos migracijos darbotvarkės įgyvendinimo dokumentų rinkinį, Komisija suaktyvino pastangas užtikrinti visapusišką ES migracijos ir prieglobsčio srities teisės aktų taikymą. 2015 m. rugsėjo – gruodžio mėn. ji priėmė 49 sprendimus nagrinėti pažeidimus, valstybių narių padarytus dėl netinkamo bendrai Europos prieglobsčio sistemai priklausančių teisės aktų įgyvendinimo. Jiems priklausė sprendimas nagrinėti Vengrijos pažeidimą po jos priimtų prieglobsčio teisės aktų pakeitimų³⁸. Skundai buvo susiję su Prieglobsčio procedūrų direktyvos 46 straipsnyje nustatyta teise į veiksmingą teisinę gynybą (skaitant kartu su Chartijos 47 straipsniu), ypač atsižvelgiant į ribotą apeliacijos procedūrų taikymo sritį ir veiksmingumą ir galimą teismų nepriklausomumo trūkumą. 2015 m. gruodžio 10 d. Vengrijai apie tai oficialiai pranešta. Komisija pareikalavo papildomai paaiškinti kitus svarbius klausimus ir toliau palaikys ryšius su Vengrijos institucijomis.

2015 m. rugsėjo mėn. Komisija nusiuntė Graikijai papildomą oficialų pranešimą dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo pajėgumų ir neatliktų darbų, siekiant užtikrinti patenkinamas gyvenimo sąlygas ir elgesį su nelydimais vaikais.

2015 m. balandžio mėn. iškelta dar viena byla valstybei narei dėl romų vaikų diskriminavimo švietimo srityje. Tai Rasinės lygybės direktyvos³⁹ ir Chartijos 21 straipsnio, kuriuo draudžiama diskriminacija dėl rasės ir tautinės kilmės, pažeidimas.

3.2. Teisingumo Teismas konsultuoja valstybes nares

2015 m. Teisingumo Teismas pagal prašymų priimti prejudicinius sprendimus sistemą toliau konsultavo valstybių narių teisėjus dėl Chartijos taikymo ir aiškinimo.

Pirmoje byloje dėl romų diskriminavimo, *Chez Razpredelenie*⁴⁰, Teismas nusprendė, kad elektros skaitiklių įtaisymas nepasiekiamame aukštyje tankiai romų gyvenamame rajone gali būti laikomas diskriminavimu dėl tautinės kilmės, atsižvelgiant į tai, kad kituose rajonuose šie skaitikliai įtaisyti įprastame aukštyje. Teismas patvirtino, kad Rasinės lygybės direktyvos taikymo srities negalima

³⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6228_en.htm.

³⁹ 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, OL L 180, 2000 7 19, p. 22.

⁴⁰ C-83/14.

apibrėžti siaurai. Taip yra todėl, kad Direktyva išreiškiamas lygybės principas, kuris yra vienas iš bendrųjų ES teisės principų, kaip pripažįstama Chartijos 21 straipsnyje.

Teismas vėl nurodė 21 straipsnį ir nustatė, kad Direktyvos draudimas diskriminuoti dėl tautinės kilmės taikomas ne tik tam tikros tautinės kilmės asmenims.. Jis taip pat taikomas tiems, kurie, patys nepriklausydami susijusiai tautinei grupei, kartu su pastaraisiais nukenčia nuo diskriminacinės priemonės sukulto mažiau palankaus elgesio arba konkrečios kliūties. Teismas vėl nurodė 21 straipsnį ir nustatė, kad Direktyvos draudimas diskriminuoti dėl tautinės kilmės taikomas ne tik tam tikros tautinės kilmės asmenims.

Sprendime *Leger*⁴¹ Teismas įvertino Prancūzijos potvarkį, kuriuo draudžiama duoti kraują vyrams, turėjusiems lytinių santykių su kitais vyrais. Potvarkiu buvo reaguojama į dažną HIV infekcijos paplitimą šioje potencialių donorų grupėje ir didelę riziką užsikrėsti sunkiomis infekcinėmis per kraują persiduodančiomis ligomis. Teismas pareiškė, kad kadangi potvarkyje taikyta Direktyva 2004/33 dėl tam tikrų kraujo ir kraujo komponentų techninių reikalavimų⁴², Chartija yra taikoma. Jis nusprendė, kad lytine orientacija pagrįstos kontraindikacijos yra Chartijos 21 straipsnio 1 dalyje nustatytos teisės į nediskriminavimą ribojimas. Pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus. Jiems galima priskirti siekį sumažinti didelę infekcinės ligos perdavimo kraujo perpylimo gavėjams riziką. Vis dėlto Teismas nurodė, kad proporcingumo reikalavimas būtų patenkinamas tik jei nebūtų veiksmingų metodikų šioms infekcinėms ligoms nustatyti, arba, nesant šių metodikų, jei nebūtų mažiau suvaržančių už kontraindikaciją metodikų, užtikrinančių aukštą kraujo gavėjų sveikatos apsaugos lygį.

3.3. Valstybių narių teismų praktika, kurioje cituojama Chartija

Valstybių narių teismai vaidina itin svarbų vaidmenį įtvirtinant pagrindines teises ir teisinę valstybę. 2015 m. Pagrindinių teisių agentūra⁴³ nustatė, kad valstybių narių teismai toliau rėmėsi Chartija kaip konsultaciniu ir įkvėpimo dokumentu, net bylose, kurios nepriklausė ES teisės taikymo sričiai.

2015 m. gruodžio mėn.⁴⁴ Vokietijos Federacijos Konstitucinis teismas nusprendė, kad atskirais atvejais pagrindinių teisių apsaugai galima priskirti Sąjungos teisės nustatytų aktų peržiūrą, jei to būtinai reikia Vokietijos pagrindinio įstatymo 79 straipsnyje užtikrinamai konstitucinei tapatybei apsaugoti. Pagal asmeninės kaltės principą, grindžiamą Pagrindinio įstatymo 1 straipsnyje nustatyto

⁴¹ C-528/13.

⁴² 2004 m. kovo 22 d. Direktyva 2004/33, įgyvendinanti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/98/EB dėl tam tikrų kraujo ir kraujo komponentų techninių reikalavimų, **OL L 91, 2004 3 30, p. 25.**

⁴³ PTA 2015 m. metinė ataskaita, bus paskelbta 2016 m. gegužės mėn.

⁴⁴ *BVerfG, Beschluss des Zweiten Senats vom 15. Dezember 2015 - 2 BvR 2735/14.*

žmogaus orumo užtikrinimu, baudžiamosios sankcijos paskyrimas reiškia, kad pažeidimas ir pažeidėjo kaltė įrodyti deramai laikantis taikytinų procesinės teisės normų. Konstitucinis teismas nusprendė, kad pagal Sąjungos teisę Europos arešto orderis negali būti įvykdytas, jei jis neatitinka Pagrindų susitarime⁴⁵ numatytų reikalavimų arba jei ekstradicija reikštų Sąjungos pagrindinių teisių pažeidimą. Jis padarė išvadą, kad konkrečiu atveju nebuvo reikalo riboti Sąjungos teisės pirmenybę taikant Vokietijos teisės standartus. Taip yra dėl to, kad Pagrindų sprendimui reikia aiškinimo, kuriame atsižvelgiama į kaltinamojo teisių garantijas, kurių reikalaujama Pagrindinio įstatymo 1 straipsnyje, kai kalbama apie ekstradiciją.

3.4. Informuotumo apie Chartiją didinimas

2015 m. Eurobarometro apklausa dėl informuotumo apie Chartiją⁴⁶ parodė, kad susidomėjimas informacija apie teises, kurias žmonėms užtikrina Chartija, išlieka didelis. Daugiau negu 60 proc. respondentų norėtų gauti daugiau informacijos apie Chartijos turinį, apie tai, kur kreiptis, jei pažeistos jų teisės, ir apie tai, kada Chartija taikoma ir kada ne.

Siekdama padidinti praktikuojančių teisininkų informuotumą apie Chartiją, pirmininkaujanti Europos Tarybai Latvija 2015 m. Rygoje surengė konferenciją. Konferencijoje dėl valstybių narių institucijų Chartijos taikymo įgyvendinant ES teisę daugiausiai dėmesio buvo skirta Chartijos vaidmeniui ES teisėkūros procese.

4. Aktualių klausimų skiltis. 2015 m. metinio kolokviumo rezultatai ir tolesni veiksmai

Pradėdamas eiti pareigas, Komisijos pirmininko pirmasis pavaduotojas Fransas Timmermansas įsipareigojo surengti metinį kolokviumą apie pagrindinių teisių dabartinę padėtį ES. Tikslas – gerinti tarpusavio bendradarbiavimą ir politinį dalyvavimą pagrindinių teisių skatinimui ir gynimui.

Pirmasis kolokviumas surengtas 2015 m. spalio mėn. Briuselyje; jo tema buvo „Tolerancija ir pagarba. Antisemitinės ir antimusulmoniškos neapykantos prevencija ir kova su ja Europoje“. Tai buvo pirmas ES lygmens musulmonų ir žydų bendruomenių susitikimas, skirtas diskusijoms, kaip kovoti su antisemitine ir antimusulmoniška neapykanta. Jame dalyvavo apie 300 žmonių: vietos, nacionalinio ir ES lygmens politikos formuotojai, tarptautinės ir pilietinės visuomenės organizacijos, religiniai ir bendruomenių lyderiai, lygybės institucijos, švietimo, darbo ir žiniasklaidos atstovai, mokslininkai ir filosofai iš visos ES. Jie nagrinėjo antisemitinių ir antimusulmoniškų išpuolių Europoje priežastis,

⁴⁵ 2002/584/TVR: 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, OL L 190, 2002 7 18, p.1.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/flash_arch_420_405_en.htm.

nustatė šių tendencijų įveikimo būdus ir sutarė suvienytais jėgomis skatinti įtraukios tolerancijos ir pagarbos kultūros kūrimą.

Kolokviume⁴⁷ nustatyti pagrindiniai antisemitinės ir antimusulmoniškos neapykantos prevencijos ir kovos su ja veiksmai, be kita ko, paskirti du koordinatoriai, vienas kovai su antisemitine, kitas - kovai su antimusulmoniška neapykanta: jie koordinuos ir stiprins politinį atsaką į šias grėsmes⁴⁸.

Buvo imtasi svarbių veiksmų kovojant su neapykantą kurstančiomis kalbomis internete. Komisija inicijavo ES lygmens dialogą su didžiausiomis IT bendrovėmis bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, norėdama pažiūrėti, kaip tarpininkai ir kitos įstaigos gali padėti kovoti su smurtą žadinančiomis neapykantą kurstančiomis kalbomis internete.

2015 m. Komisija toliau prižiūrėjo ES taisykles dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija⁴⁹, siekdama užtikrinti visapusišką ir tinkamą jų taikymą. Keturios valstybės narės pakeitė savo baudžiamosios teisės nuostatas ir suderino jas su ES teise. Komisija vadovauja valstybių narių ekspertų grupei, kuri 2016 m. taps ES aukšto lygio grupe rasizmo, ksenofobijos ir kitų netolerancijos formų klausimais. Tai bus konsultacijų dėl geriausios praktikos ir sustiprinto bendradarbiavimo platforma, atvira pilietinės visuomenės ir bendruomenių atstovams, Pagrindinių teisių agentūrai ir susijusioms tarptautinėms organizacijoms.

2015 m. pagal Teisių, lygybės ir pilietiškumo programą nacionalinėms institucijoms ir pilietinei visuomenei skirta 5,4 mln. EUR. Finansavimas skirtas mokymui ir pajėgumų didinimui, keitimuisi geriausios praktikos pavyzdžiais dėl rasizmo ir ksenofobijos prevencijos ir kovos su jais, baudžiamosios teisenos reakcijų į neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančias kalbas stiprinimui ir aukų įgalinimui bei paramai joms.

2015 m. pagal programą „Erasmus+“ skirtas finansavimas kolokviume nustatytiems veiksams⁵⁰ įgyvendinti, suteikti galių visiems asmenims, kurie vietos lygmeniu kuria tolerancijos ir pagarbos kultūrą, ir įveikti išankstinėms nuostatoms.

ES institucijos ir įstaigos gali teikti paramą pažangai vietose ir ją skatinti, tačiau rasizmo ir ksenofobijos prevencija bei kova su jais iš esmės priklauso nuo pačių žmonių pastangų; tai privalo pripažinti ir susijusios bendruomenės, ir visa visuomenė.

⁴⁷ Pirmojo metinio pagrindinių teisių kolokviumo rezultatai ir išvados, „Bendromis jėgomis prieš antisemitinę ir antimusulmonišką neapykantą ES“: http://ec.europa.eu/justice/events/colloquium-fundamental-rights-2015/files/fundamental_rights_colloquium_conclusions_en.pdf.

⁴⁸ http://ec.europa.eu/justice/newsroom/fundamental-rights/news/151201_en.htm.

⁴⁹ 2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis, OL L 328, 2008 12 6, p. 55.

⁵⁰ Žr. kolokviumo išvadų 1 skyriuje išvardytus pagrindinius veiksmus.

5. Išvada

Komisija įsipareigojusi užtikrinti aukštą pagrindinių teisių gynimo lygį ES. Ji siekia užtikrinti, kad visi teisėkūros pasiūlymai ir veiksmai būtų visapusiškai suderinti su Chartija.

Komisija ketina gerinti bendradarbiavimą su kitomis ES institucijomis ir agentūromis, pirmiausia su Pagrindinių teisių agentūra ir su Europos Vadovų Taryba, kad užtikrintų, jog pagrindinėms teisėms būtų teikiama pirmenybė.

Komisija ketina tiksliu finansavimu ir mokymu, dialogais su pilietine visuomene ir praktinėmis priemonėmis, skirtomis skatinti valstybių narių teismų dialogą, didinti informuotumą apie bendras ES vertybes ir visų pirma apie Chartiją.